

BANKLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA BANK AKTIVLARINING AHAMIYATI

Axmadxonov Farxodxon Murodixon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya akademiyasi magistranti
+998 94 174 77 22

Annotatsiya: *Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlashning birlamchi zaruriy shartlaridan biri bu - bank aktivlarining barqaror daromadlilik darajasiga erishishi hisoblanadi. Maqolada tijorat banklari aktivlarining daromadlilikini oshirish samaradorligi yoritilgan.*

Kalit so'zlari: *bank aktivlari, tijorat banklari, daromad, mulkchilik, kredit.*

Аннотация: *Одной из предпосылок обеспечения финансовой устойчивости коммерческих банков является достижение стабильного уровня доходности банковских активов. В статье рассматривается эффективность повышения рентабельности активов коммерческих банков.*

Ключевые слова: *банковские активы, коммерческие банки, доход, собственность, кредит.*

Bugungi kunda respublikamizda iqtisodiyotni rivojlantirishga yo'naltirilayotgan bank kreditlari hajmining oshishi, bank kreditlaridan foydalanayotgan turli mulkchilik va xo'jalik yuritish shaklidagi mijozlar miqdorining ko'payishi va banklar tomonidan berilayotgan kreditlarni oqilona joylashtirish va ular samaradorligini oshirish, berilgan kreditlar hamda ular bo'yicha hisoblangan foizlarni o'z vaqtida undirib olishni ta'minlash banklar aktiv operatsiyalari tarkibida yuqori salmoqqa ega bo'lgan kredit operatsiyalarini doimiy kuzatib borish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Mustaqillikning dastlabki yillaridanoq hukumatimiz tomonidan bank tizimini rivojlantirishga katta e'tibor berilmoqda, chunki bank sektori mamlakat moliyaviy barqarorligining muhim jihati hisoblanadi. Umuman olganda, O'zbekiston Respublikasining bank sektori uchun so'nggi o'n yil aholi va korxonalariga bank xizmatlarini taqdim etishning jadal o'sishi va kengayishi yillari bo'ldi [5.: 2017, vol.3].

Hozirgi kunda banklar iqtisodiyotda, xususan dunyoning ko'plab mamlakatlarining moliya tizimlarida katta rol o'ynaydi. Mablag'larning katta qismi banklar orqali yo'naltiriladi va bu banklarni eng muhim moliyaviy institutlardan biriga aylantiradi. Banklarning iqtisodiyotdagi muqarrar roli tartibga solish va nazoratning maxsus shakllarini, shuningdek o'zlarining faoliyatini tekshirishni talab qiladi. Daromadlilik banklar faoliyatining keng tarqalgan ko'rsatkichlaridan biridir [7.: 2017, vol.3].

Shu jihatdan, tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlashning birlamchi zaruriy shartlaridan biri bu - bank aktivlarining barqaror daromadlilik darajasiga erishishi hisoblanadi [4.:126]. Umuman olganda tijorat banklari aktivlarining

daromadlilikini oshirish bilan bog'liq muammolarning mavjudligi, ularni hal etishga qaratilgan ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish zarurligi mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Bizga ma'lumki, tijorat banklarining mablag'larni jalb qilish qobiliyati qanchalik yuqori bo'lsa, banklar uchun mablag'larni zayomlar shaklida yo'naltirish imkoniyati shunchalik yuqori bo'ladi [2.:78]. Bu shuni anglatadiki, bankning daromad, foyda olish ehtimoli oshadi. Ushbu holatda banklarning daromadlilikini aktivlarning yuqoriligi yordamida aniqlanadi. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida moliya bozorlarini va tijorat banklarining investisiyaviy imkoniyatlarini barqarorlashtirishga qaratilgan Markaziy bankning qayta moliyalashtirish stavkalarini belgilash tizimini takomillashtirish, tijorat banklari tomonidan jalb qilingan va o'z resurslari hisobidan xorijiy valyutani tegishli qoidalarga rioya qilgan holda erkin sotish tizimini joriy qilish belgilab olingan.

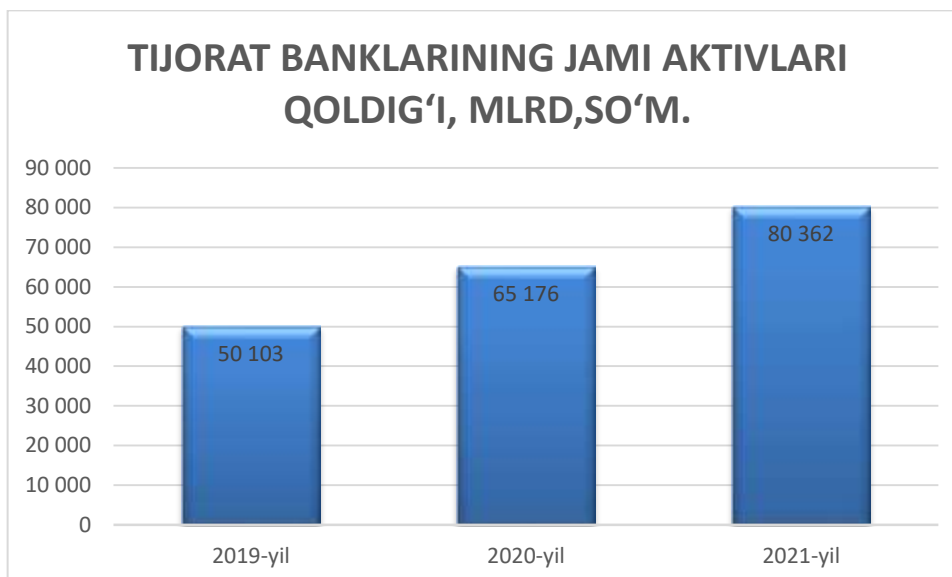
Harakatlar strategiyasining 3-ustuvor yo'nalishida "... bank tizimini isloh qilishni chuqurlashtirish va barqarorligini ta'minlash, banklarning kapitallashuv darajasi va depozit bazasini oshirish, ularning moliyaviy barqarorligi va ishonchliligini mustahkamlash, istiqbolli investisiya loyihalari hamda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlarini kreditlashni yanada kengaytirish" [8.; 2017 й., 6-сон. . www.lex.uz] belgilab berilgan.

O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari aktivlarining tarkibini optimallashtirishga qaratilgan ilmiy taklif va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish, ilmiy xulosalarni shakllantirish aktivlarning amaldagi tarkibini ularning likvidiligi, daromadlilik va riskiligi jihatidan baholashni taqozo etadi.

O.Sattarov o'z ilmiy maqolasida shunday deb ta'kidlagan – "Banklar rentabelligini oshirib borish uning barqarorligini ta'minlashda eng muhim jihatlardan biri hisoblanadi. Shuning uchun tijorat banklari yoki bank tizimi aktivlari ko'rsatkichlarini doimiy tahlil etib borish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Chunki aynan ushbu ko'rsatkich orqali bank risklarini baholash imkoniyati paydo bo'ladi. Aktivlarni tahlil etish natijasida banklarning kredit riski, foiz riski, likvidlik riski, operatsion risk hamda bank foydalilik darajasiga ta'sir etuvchi har qanday risklarini baholash imkoniyati paydo bo'ladi" [6.:2018. 3-son].

Quyidagi ma'lumotlar orqali respublikamiz tijorat banklari aktivlarining tarkibiga baho berishimiz mumkin.

Banklarning umumiy kapitali va depozit bazasining yanada mustahkamlanishi ularning iqtisodiyotdagi ishlab chiqarish jarayonlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash, investision faollikni rag'batlantirishni ichki manbalar hisobiga amalga oshirish imkoniyatlarini kengaytirib, bank tizimi aktivlarining sifat hamda miqdor jihatdan oshishiga xizmat qilmoqda.

1-rasm. Tijorat banklarining jami aktivlari qoldig'i, mlrd,so'm.

Tijorat banklari aktivlarining umumiy summasi 2021 yil holatiga ko'ra, 2019 yildagiga nisbatan 23,3 foizga oshib qariyb 80,4 trln. so'mni tashkil etdi.

Xususan, iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirilgan kredit qo'yilmalari hajmi 2020 yilda 25,1 foizga oshib, 53,4 trln. so'mga etdi. Mazkur kreditlarning 80 foizini investisiyaviy maqsadlarga yo'naltirilgan uzoq muddatli kreditlar tashkil etdi.

Qayd etish lozimki, tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlarning 86,8 foizi ichki manbalar hisobidan moliyalashtirilmoqda. Bu esa tijorat banklarining hamda umuman, mamlakatimiz bank tizimining yetarli darajada shakllangan resurs bazasiga ega ekanligidan va har qanday tashqi omillarning salbiy ta'sirlaridan himoyalanganligidan dalolat beradi [9.: www.cbu.uz].

O'z navbatida, xorijiy moliya institutlaridan jalb qilinayotgan mablag'lar esa, asosan infratuzilma ob'ektlarini qurish va rekonstruksiya qilish dasturlari bo'yicha uzoq muddatli loyihalarni moliyalashtirishga yo'naltirilmoqda.

Yuqoridagi ma'lumotlarga asoslangan holda, Respublikamiz tijorat banklari aktivlarini boshqarish amaliyotini takomillashtirish bo'yicha quyidagi xulosalarni berishimiz mumkin:

Tijorat banklarining kassali aktivlariga xos bo'lgan asosiy xususiyatlar quyidagilardan iborat:

- kassali aktivlarning likvidlilik darajasi nisbatan juda yuqori bo'lganligi sababli ularning daromadlilik darajasi sezilarli darajada pastdir;
- o'z mablag'lari va majburiyatlarini boshqarishga kompleks yondashuv tijorat banklarning samaradorlik ko'rsatkichlarini yaxshilashga yordam beradi;
- kassali aktivlar moliya bozorlari rivojlanmagan mamlakatlarda tijorat banklari balansining likvidligini ta'minlash imkonini beradigan yagona aktivlar guruhi hisoblanadi;

- kassali aktivlar mamlakatdagi iqtisodiy vaziyatning o'zgarishiga, moliya bozorlarining segmentlaridagi o'zgarishlarga nisbatan sezilarli darajada ta'sirchan bo'lgan aktivlar hisoblanadi.

Tijorat banklari o'zlarining mustaqilligini ta'minlashi, ichki manbalar hisobidan kapitalni ko'paytirishga, asosan, bank aktivlarini barqarorligini ta'minlashga va foyda olishga alohida e'tibor qaratishlari maqsadga muvofiq. Yakunda ularning moliyaviy barqarorligini oshishiga va mustahkamlashishigi erishish mumkin bo'ladi. Qaysi bankning moliyaviy barqarorligi yuqori bo'lsa, o'sha bankning kreditlash salohiyati kengayib, rentabellik darajasi ham oshib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Egamberdiyev E. Mikroiqtisodiyot.Darslik. – T.: 2005., 256
2. Qobilov SH R. Iqtisodiyot nazariyasi. – T.: 2013.,78
3. Qosimova M.S., Ergashxodjayeva Sh.J. Marketing. O'quv qo'llanma. – T.: 2009 ., 236
4. Спицин И.О. Банковский маркетинг. – Тернополь: 2013.,126
5. Umarov A. Z., Asrarova M.,B. Objectives of the provision of financial stability of commercial banks. International Finance and Accounting 2017, vol.3
6. Sattarov O.B. Bank tizimi barqarorligini ta'minlash: nazariy va amaliy jihatlar. "Xalqaro moliya va hisob" ilmiy elektron jurnali. № 3 2018
7. Zakhirov, M. M. Capital efficiency (return on equity) in banks and risks. International Finance and Accounting 2017, vol.3
8. "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон. www.lex.uz
9. www.cbu.uz Monetar siyosatning 2017-yilga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari